

ART EDUCATION IN MUSIC FIELD OF PUPILS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Alica Vančová

Prof. PaedDr., CSc., Univerzita Komenského v Bratislave,
e-mail: vancova@fedu.uniba.sk, orcid.org/0000-0001-6885-4166, Slovakia

Margaréta Osvaldová

PaedDr., PhD., Univerzita Komenského v Bratislave,
e-mail: osvaldova@fedu.uniba.sk, Slovakia

Abstract. Music is particularly important for pupils with special educational needs because it plays an important compensatory and integration role in their lives. The orientation of education of pupils with special educational needs to various music-related disciplines opens up opportunities for their full professional application and the opportunity to integrate into society.

The aim of the study is to map the position of pupils with special educational needs at primary art schools. It analyzes individual disabilities in connection with music and art education, presents collected statistical data, data obtained by questionnaire form on a nationwide scale. It offers a more comprehensive view of the issue.

Keywords: primary art school, disabled students, music education.

DOI: <http://dx.doi.org/10.23856/3707>

Súčasný stav

Základná umelecká škola má na Slovensku ako výchovno-vzdelávacia inštitúcia svoju tradíciu a preto aj v odbornej literatúre sa jej venujú odborné štúdie. Takto zameraná literatúra rozoberá spravidla vyučovací proces a jednotlivé metodiky vyučovacích predmetov alebo sa viac zameriava na učiteľa či žiaka. V rámci prác zaoberajúcich sa konkrétnymi typmi žiakov na ZUŠ sa v nedávnej dobe objavili štúdie, ktoré boli upriamené na kategóriu žiakov so špeciálnymi edukačnými potrebami.

V rámci odbornej literatúry o umeleckom vzdelávaní sa mnohí autori zamerali predovšetkým na tie subkategórie žiakov so špeciálnymi edukačnými potrebami, s ktorými sa ako pedagógovia stretávali v rámci hudobného vzdelávania najčastejšie a to najmä na vývinové poruchy učenia a poruchy správania. Avšak neevidujeme žiadnu štatistiku, ktorá by sa zaoberala žiakmi so špeciálnymi edukačnými potrebami na základných umeleckých školách (ZUŠ). Ministerstvo školstva Slovenskej republiky v spolupráci s Ústavom informácií a prognóz školstva uverejňuje na internete štatistiky obsahujúce počty integrovaných žiakov s konkrétnym zdravotným znevýhodnením v jednotlivých krajoch v súvislosti s ich umiestnením v štátnych, súkromných či cirkevných materských školách, základných školách, gymnáziách, konzervatóriách a stredných odborných školách, ako aj štatistiky týkajúce sa priamo špeciálnych materských a základných škôl a špeciálnych tried pri bežných základných školách podľa postihnutia. Z týchto údajov nemožno určiť aké početné je zastúpenie žiakov so špeciálnymi edukačnými potrebami v základných umeleckých školách, jasne však indikujú, že výskyt takýchto žiakov je nutné predpokladať (napr. iba fakt, že v kategórii individuálne integrovaných žiakov s uvedenými rôznymi postihnutiami figurujú študenti konzervatórií

odkazuje na nutnosť ich príslušnej predchádzajúcej prípravy na nižšom stupni školy). Tak isto, ako nám v problematike žiakov so zdravotným postihnutím na základných umeleckých školách chýbajú základné štatistické údaje, chýba tu aj ucelenejšia teoretická báza, ktorá by učiteľom v rámci umeleckého vzdelávania poskytla metodický postup pri práci s takýmito žiakmi.

Vychádzajúc z absencie údajov vypovedajúcich o hudobnej edukácii žiakov so zdravotným postihnutím na slovenských základných umeleckých školách, bude mať náš výskum v spolupráci s Budovou (2018) predovšetkým deskriptívny charakter, pričom bude sledovať kvantitatívne ukazovatele.

Výskumný problém a ciele výskumu

Výskumným problémom našej práce je charakterizovanie stavu hudobného odboru žiakov so špeciálnymi edukačnými potrebami v prostredí slovenských základných umeleckých škôl a skúsenosti učiteľov ZUŠ s vyučovaním týchto žiakov. Za hlavný cieľ nášho výskumu sme si stanovili získanie relevantných údajov vzhľadom na náš výskumný problém. Konkrétne ciele, sledujúc kvantitatívne údaje, sme si určili nasledovne:

1. Priniesť údaje o výskyte žiakov so zdravotným postihnutím na (jednotlivých) ZUŠ.
2. Zmapovať študijné zamerania resp. predmety v rámci hudobného odboru, v ktorých sa žiaci so špeciálnymi edukačnými potrebami vzdelávajú.
3. Zistiť aké skúsenosti majú učitelia ZUŠ s vyučovaním so žiakmi so špeciálnymi edukačnými potrebami.

Výskumné metódy a výskumné otázky

K dosiahnutiu vytýčených cieľov sme sa rozhodli využiť kvantitatívne výskumné metódy, použili sme štatistické metódy a dotazník.

Štatistické metódy nám najskôr slúžili k získaniu základných údajov, z ktorých sme pri príprave a organizácii výskumu vychádzali a neskôr sme pomocou nich spracovali výsledky nášho dotazníka.

Dotazník, ako metóda efektívneho zberu informácií z viacerých zdrojov súčasne (určených výskumným súborom), nám poskytol odpovede na vytýčené výskumné otázky kvantitatívnej časti nášho výskumu.

Výskumné otázky sme s ohľadom na skúmanie kvantitatívnych údajov rozdelili podľa zamerania do dvoch skupín. Ako prvé uvádzame výskumné otázky vzťahujúce sa čisto na kvantitatívnu časť, teda na ich zodpovedanie sme použili štatistické spracovanie údajov z dotazníka:

- Aký typ zdravotného postihnutia je u žiakov na ZUŠ (v hudobnom odbore) najfrekvencovanejší?
- Aké študijné zameranie si vyberajú žiaci so špeciálnymi edukačnými potrebami v rámci hudobného odboru?
- Dodržiavajú rodičia vždy povinnosť oboznámiť učiteľa s faktom, že ich dieťa má zdravotné postihnutie?
- Aká je priemerná dĺžka štúdia týchto žiakov v hudobnom odbore (*Dĺžku štúdia tu chápeme vzhľadom ku dĺžke študijného zamerania*)?
- Majú učitelia záujem získavať resp. dopĺňať si vedomosti a informácie o konkrétnom zdravotnom postihnutí svojho žiaka vrátane špecifik práce s ním, a ak áno, akým spôsobom?

Výskumná vzorka

Základom pre získanie prvotných údajov, z ktorých sme pri príprave a organizácii výskumu vychádzali boli štatistické metódy. Tieto údaje nám zároveň vymedzili aj náš výskumný súbor.

Zisťovali sme presný počet všetkých základných umeleckých škôl na Slovensku, bez ohľadu na ich zriaďovateľa, teda štátne, súkromné i cirkevné. Potom boli pre nás dôležité dva základné údaje. Prvým bol celkový počet žiakov, a druhým počet učiteľov na ZUŠ v hudobnom odbore. Ako doplňujúci údaj sme si zvolili počet individuálne integrovaných žiakov so špeciálnymi edukačnými potrebami študujúcich na hudobne zameraných konzervatóriách (*Vid' poznámka pod čiarou č.2*).

Všetky tieto informácie sme získali preštudovaním Štatistickej ročenky školstva (pre aktuálny školský rok), kde sme informácie najskôr vytriedili, potom sme nami vybrané údaje izolovali, vypísali až nakoniec sme ich spojili do vlastných tabuliek tak, aby čo najpresnejšie zodpovedali zameraniu našej práce a výskumu. Touto cestou sme dostali nasledovné údaje:

Tabuľka 1

Počet základných umeleckých škôl a konzervatórií v jednotlivých krajoch v školskom roku 2018/2019

	ZUŠ	konzervatóriá
Banskobystrický kraj	53	3
Bratislavský kraj	43	4
Košický kraj	45	4
Nitriansky kraj	29	2
Prešovský kraj	68	1
Trenčiansky kraj	45	0
Trnavský kraj	31	1
Žilinský kraj	51	2
spolu na Slovensku	365	17

Z tabuľky je možné vyčítať, že najviac základných umeleckých škôl sa nachádza v Prešovskom kraji a najmenej v Nitrianskom kraji. Najviac konzervatórií je v Bratislavskom a Košickom kraji, naopak najmenej, v Trenčianskom kraji, kde nie je k dispozícii žiadne konzervatórium.

Dáta obsiahnuté v uvedených tabuľkách majú len orientačný charakter aj napriek tomu, že takmer všetky informácie sú získané prostredníctvom Centra vedecko-technických informácií SR.

V prvej tabuľke sme uviedli počty základných umeleckých škôl a konzervatórií v jednotlivých krajoch. Zistili sme, že celkový počet základných umeleckých škôl na Slovensku je 365 a počet konzervatórií je 17, avšak je potrebné si uvedomiť, že nie všetky z uvedených škôl disponujú hudobným odborom, ide najmä o súkromné inštitúcie, ktorých je na Slovensku v školskom roku 2018/2019 presne 154 súkromných základných umeleckých škôl a 10 súkromných konzervatórií.

Tabuľka 2

Počet pedagógov hudobných odborov základných umeleckých škôl a počet pedagógov na konzervatóriách v jednotlivých krajoch v školskom roku 2018/2019

	ZUŠ	konzervatórium
Banskobystrický kraj	363	137
Bratislavský kraj	843	292
Košický kraj	659	313
Nitriansky kraj	459	119
Prešovský kraj	911	56
Trenčiansky kraj	595	0
Trnavský kraj	432	23
Žilinský kraj	875	103
spolu	5137	1043

V nasledujúcej tabuľke sme uviedli počty pedagógov a žiakov v jednotlivých školách, avšak aj tu je potrebné podotknúť, že niektorí pedagógovia, ale aj žiaci pôsobia na viacerých školách súčasne, z tohto dôvodu uvedené počty pokladáme za orientačné.

Vychádzajúc zo všetkých týchto údajov a po zvážení najefektívnejšieho riešenia realizácie empirickej časti našej práce sme stanovili výskumný súbor nasledovne:

Výskumný súbor pre získanie kvantitatívnych údajov prostredníctvom dotazníkovej metódy predstavujú pedagógovia hudobného odboru, ktorí pôsobia (pôsobili) na slovenských základných umeleckých školách. Veľkosť tohto základného súboru je podľa tabuľky č.2 približne (maximálne) 5137 osôb.

Organizácia a priebeh výskumu

Skôr, ako sme pristúpili k vlastnej realizácii výskumu, bolo potrebné získať teoretické podklady a základné informácie potrebné k zostaveniu výskumného projektu. Ako prvé sme sa rozhodli spracovať dostupné štatistické údaje a zároveň vytvoriť dotazník mapujúci základné fakty a súvislosti týkajúce sa našej problematiky. Vytvorený dotazník a jeho jednotlivé položky boli najskôr odkonzultované a následne otestované v predvýskume. Predvýskum sa realizoval nasledovne: vytvorený dotazník v printovej podobe bol osobne distribuovaný šiestim pedagógom hudobného odboru. Týchto šesť osôb bolo vybraných z radov pedagógov tak, aby boli zastúpené obe pohlavia rovnako, aby dĺžka ich pedagogickej praxe bola rôzna a aby prostredníctvom nich boli zastúpené tri rôzne základné umelecké školy. Dotazník bol vyplňaný za prítomnosti výskumníka.

V samotnom výskume sme prostredníctvom e-mailu (*e-mailové adresy na jednotlivé ZUŠ sme získali z portálu izus.sk a vyhľadávaním mailového kontaktu na internetových stránkach jednotlivých škôl*) distribuovali náš dotazník všetkým vedeniam základných umeleckých škôl na Slovensku s prosbou o vyplnenie a preposlanie/ šírenie dotazníka medzi svojich pedagógov hudobného odboru. Dotazník sme súbežne s tým opakovane uverejňovali aj na sociálnej sieti Facebook. Okrem toho sa náš dotazník šírila e-mailovou formou aj cez osobné adresy a objavil sa aj na internetovom portáli izus.sk (*Portál izus.sk je špecializovaný informačný systém pre základné umelecké školy. Jeho hlavnou funkciou je poskytovanie elektronickej administrácie dokumentov a komunikácie medzi školou, rodičmi a žiakmi*).

Výsledky a vyhodnotenie údajov výskumu

Do dotazníka, ktorým sme zbierali základné, orientačné údaje o problematike žiakov so zdravotným postihnutím na slovenských ZUŠ sa zapojilo celkovo 188 respondentov, z ktorých sme 3 dotazníky museli vylúčiť (*Označený predmet ZUŠ v ktorom prebiehala výučba zdravotne postihnutého žiaka nezodpovedal hudobnému odboru, alebo respondent označil špecifické poruchy učenia ako mentálne postihnutie*). Z celkovej návratnosti vyplnených dotazníkov tvorilo necelých 12% tých, ktoré boli vyplnené na základe šírenia prostredníctvom sociálnej siete Facebook a zvyšných 88% predstavovalo priamy odkaz na dotazník, v našom prípade na základe e-mailovej správy.

V evidovaných 185 odpovediach bolo zastúpených 91 rôznych ZUŠ, v dvoch prípadoch nebolo špecifikované o ktorú bratislavskú ZUŠ ide, v piatich prípadoch nebola uvedená konkrétna ZUŠ, v jednom prípade išlo dokonca o konzervatórium (Cirkevné konzervatórium v Bratislave) a v dvoch prípadoch išlo o respondentky, ktoré už aktuálne na ZUŠ nepôsobia (*Jedna z nich žije momentálne v zahraničí, kde školská inštitúcia podobná našej ZUŠ neexistuje, a druhá je už na dôchodku*). Šiesti respondenti uviedli v dotazníku súčasne dve pôsobiská. Ďalšie údaje vyplývajúce o ZUŠ ako početnosť odpovedí v rámci jednej školy a zastúpenie zapojených škôl podľa krajov prikladáme v nasledovných tabuľkách.

Tabuľka 3

Početnosť zastúpenia ZUŠ v rámci krajov s počtom vyplnených dotazníkov

Počty ZUŠ s hudobným odborom	celkom v SR	zapojené do dotazníka + počet dotazníkov
Bratislavský kraj	35	13/ 41 (+2dotazníky)
Trnavský kraj	25	5/ 6 dotazníkov
Trenčiansky kraj	36	9/ 15 dotazníkov
Nitriansky kraj	28	12/ 25 dotazníkov
Žilinský kraj	45	13/ 22 dotazníkov
Banskobystrický kraj	51	14/ 27 dotazníkov
Prešovský kraj	55	11/ 16 dotazníkov
Košický kraj	38	11/ 15 dotazníkov

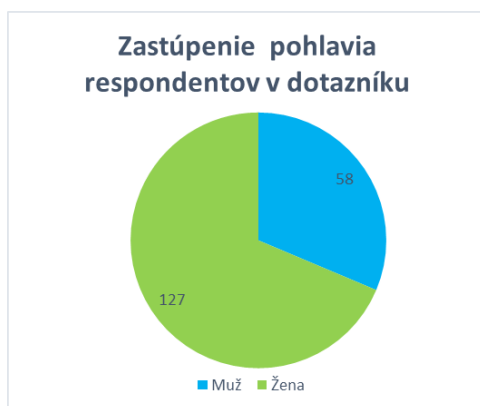
Tabuľka 4

Početnosť odpovedí na jednu ZUŠ

Počet odpovedí zo ZUŠ	
16	1 ZUŠ
9	1 ZUŠ
7	1 ZUŠ
6	2 ZUŠ
5	2 ZUŠ
4	5 ZUŠ
3	5 ZUŠ
2	13 ZUŠ
1	61 ZUŠ

Z týchto údajov je badateľné, že najväčšiu návratnosť sme zaznamenali v Bratislavskom kraji. Výrazne k tomuto prispeli početnosťou odpovedí predovšetkým dve bratislavské ZUŠ.

V odpovediach dotazníka bol pomer pohlavia respondentov zastúpený v úrovni (približne) zodpovedajúcej reálnemu pomeru učiteľov a učiteľiek na základných umeleckých školách v praxi. Taktiež sa ukázalo, že pomer jednotlivých pohlaví v súvislosti so skúsenosťami (súčasnými alebo minulými) s vyučovaním zdravotne postihnutého žiaka sa zhoduje s pomerom v akom boli pohlavia respondentov zastúpené v celom dotazníku.

Graf 1. Zastúpenie pohlavia respondentov

Graf 2. Pomer pohlavia respondentov so skúsenosťami so zdravotne postihnutým žiakom

Posledným, povinným údajom, ktorý sa vzťahoval na osobu respondenta bola dĺžka jeho pedagogickej praxe. Keďže medzi uvedenými odpoveďami figurovali aj začínajúci učitelia s necelou ročnou praxou, ale aj učiteľka už na dôchodku, bolo aj variačné rozpätie značne široké, približne 43 rokov. Zastúpenie respondentov podľa dĺžky ich pedagogickej praxe sme pre lepšie priblíženie rozdelili do nasledovnej tabuľky takto:

Tabuľka 5

Počet respondentov vzhľadom na ich dĺžku pedagogickej praxe

Dĺžka pedagogickej praxe	Počet respondentov
0 až 10 rokov	80
11 až 20 rokov	33
21 až 30 rokov	41
31 až 40 rokov	28
viac ako 40 rokov	3

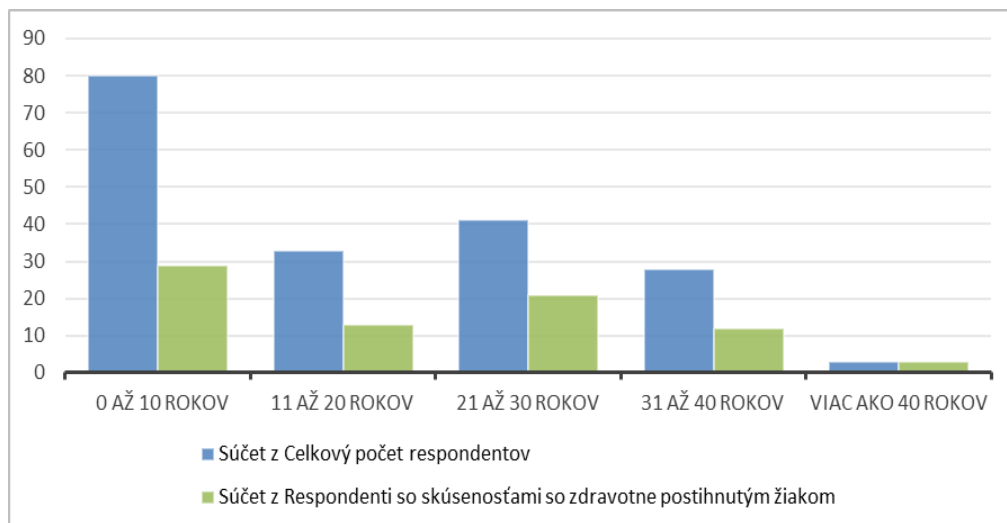
Kľúčovou, a teda povinnou položkou v dotazníku bola otázka, či respondent má, mal alebo vôbec nemal vo svojej pedagogickej praxi skúsenosť so zdravotne postihnutým žiakom. Výsledky odpovedí respondentov predkladáme v tabuľke 6 a ich percentuálne zloženie reprezentuje graf 3.

Tabuľka 6

Skúsenosti učiteľov ZUŠ so zdravotne postihnutým žiakom

Skúsenosti učiteľov ZUŠ so zdravotne postihnutým žiakom	
áno, mám takého žiaka (prípadne viac žiakov)	35
áno mal(a) som, ale v súčasnosti takého žiaka nemám	43
nie, nemal(a) som ani v súčasnosti nemám	107

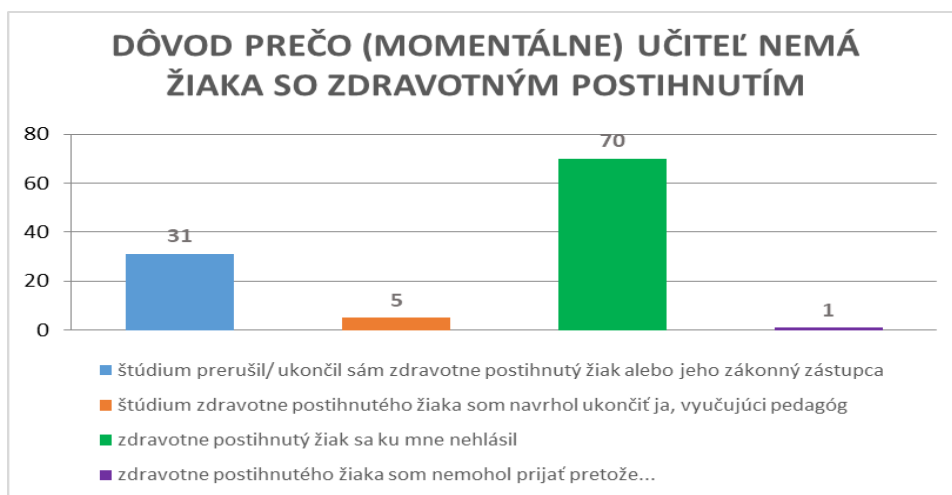
Kombináciou faktorov dĺžky pedagogickej praxe a skúsenosťami so zdravotne postihnutými žiakmi sme dostali údaje spracované v nasledujúcom kontingenčnom grafe.

Graf 3. Porovnanie celkového počtu respondentov s počtom respondentov so skúsenosťami so zdravotne postihnutým žiakom vzhľadom k dĺžke pedagogickej praxe

Z grafu 3 možno vyčítať, až 42 % učiteľov má, resp. malo vo svojej pedagogickej praxi žiaka so zdravotným postihnutím. Hoci možno predpokladať, že pri väčšej návratnosti dotazníka by sa podiel učiteľov bez skúseností a učiteľov so skúsenosťami s takýmto žiakom mierne upravil v prospech tých, ktorí žiaka s postihnutím nemali, hodnotíme tieto výsledky za dostatočne výrazné na to, aby sa predmetnej problematike v odbornej literatúre venovala patričná pozornosť.

V prípade respondentov, ktorí uviedli, že doteraz nemali žiaka so zdravotným postihnutím alebo aktuálne nemajú nás zaujímal dôvod tejto skutočnosti. Táto položka v dotazníku už nebola povinná, čo sa odrazilo aj na značnom počte dotazníkov, spolu 42, v ktorých chýbala vyplnená táto odpoveď. Naopak, v jednom prípade bolo označených viac odpovedí súčasne (na základe viacerých žiakov). Zastúpenie jednotlivých odôvodnení približuje graf 4.

Graf 4. Dôvod prečo (momentálne) učiteľ nemá žiaka so zdravotným postihnutím

V dvoch prípadoch (z uvedených 42) neboli odpovede na túto položku zodpovedané priamo v otázke, no respondentky ich uviedli v poznámkach:

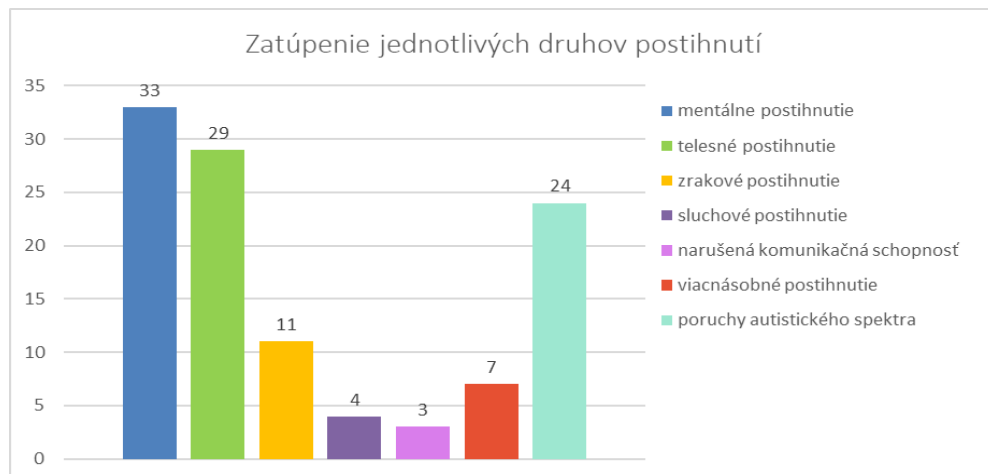
„Žiak momentálne študuje u inej kolegyne. Žiaľ, musela som ho presunúť inam, nakoľko bolo potrebné doplniť či zredukovať úväzky“ (učiteľka z Popradu).

„Nakoľko som išla na materskú dovolenku, nemohla som sa svojej postihnutej žiačke viac venovať, pretože sme sa zároveň aj presťahovali“ (učiteľka z Ilavy).

Respondentka, ktorá ako jediná označila, že žiaka nemohla prijať, konkretizovala svoju odpoveď nasledovne: „Nemal žiadne predpoklady na zvládnutie čo len minimum požadovaného, ale som ho učila 6 rokov súkromne. Teraz sa stretávame veľmi sporadicky pre zopakovanie naučeného. U tohto žiaka išlo skôr o to, aby mal na každý deň program, pretože do školy už nemohol chodiť pre pokročilý vek. Samozrejme pri každej zafixovanej vedomosti mal žiak, rodič, ale aj ja, dobrý pocit z úspechu“. V tomto konkrétnom prípade išlo o žiaka s viacnásobným (TP + MP) postihnutím, pričom sa podľa ďalších odpovedí respondentky používala v rámci hudobnej edukácie hra na zobcovej flaute jednou rukou (v rozsahu 5 tónov), hra na klavíri jedným prstom a spev. Respondentka tiež využila možnosť konzultácie s kolegami.

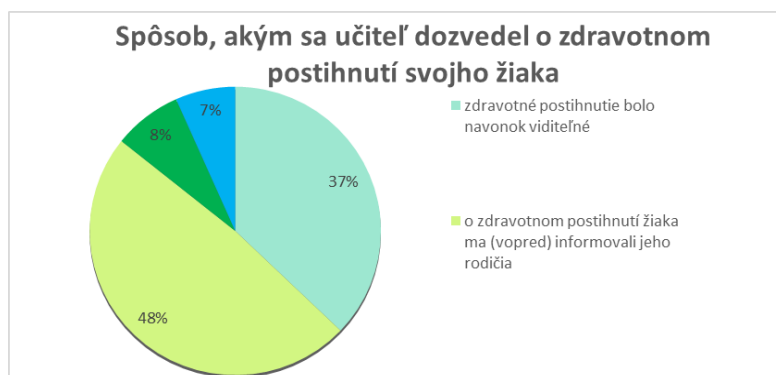
Ďalšie údaje, ktoré sme dotazníkovou metódou zistili sa už viazali na aktuálne alebo minulé skúsenosti pedagógov ZUŠ s hudobnou edukáciou zdravotne postihnutých žiakov. Prvý konkretizujúci údaj, ktorý nás zaujímal, bol druh zdravotného postihnutia žiaka. Aj v tejto položke dotazníka bolo možné označiť viacero odpovedí (v prípade viacerých žiakov), čo využilo 22 respondentov. Výsledky predkladáme v nasledujúcom grafe.

Graf 5. Zastúpenie jednotlivých druhov postihnutí podľa odpovedí z dotazníka

Tieto výsledky jasne poukazujú na fakt, že i keď sa niektoré druhy postihnutí vyskytujú iba v malom množstve, nemožno automaticky vylúčiť ani jeden z nich. Zároveň sa tu ukazuje, ktoré z jednotlivých postihnutí sú zastúpené najčastejšie.

Vychádzajúc z toho, že nie každé postihnutie musí byť navonok viditeľné, zaujímalo nás, akým spôsobom sa učitelia o danom postihnutí svojho žiaka dozvedeli. Všimli sme si tu predovšetkým, či je povinnosť rodičov oboznámiť učiteľa s faktom, že ich dieťa má zdravotné postihnutie, dodržiavaná vždy alebo nie. Pre zodpovedanie položky sledujúcej túto oblasť mohli respondenti použiť jednu, ale i viac zo štyroch možností. Viac možností v rámci svojej odpovede využilo 26 respondentov. Výsledky pre túto oblasť sme zhrnuli do nasledujúceho grafu.

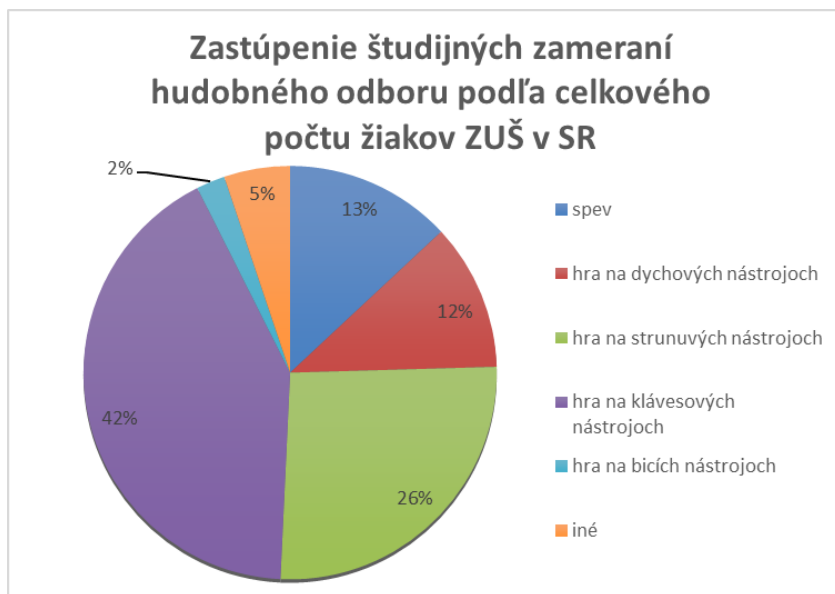

Graf 6. Spôsob, akým sa učiteľ dozvedel o zdravotnom postihnutí svojho žiaka

Ako z odpovedí viditeľných v grafe 6 vyplýva, isté percento učiteľov doteraz nemá potvrdené zdravotné postihnutie svojho žiaka a približne rovnaká časť učiteľov sa o tomto fakte dozvedela až potom, čo konfrontovala rodičov. Viac o niektorých takýchto prípadoch sme sa dozvedeli z doplňujúcich informácií od respondentov.

Ďalším údajom, ktorý nás v súvislosti so zdravotne postihnutými žiakmi zaujímal, bolo, aké študijné zameranie v hudobnom odbore na ZUŠ navštevujú, resp. ktoré z nich je najfrekvencovanejšie. Jednotlivé kategórie sme tu určili podľa základného nástrojového delenia pričom sme nechali priestor pre doplnenie, v možnosti „iné“, v prípade špeciálne vytvorených predmetov, alebo predmetov nezodpovedajúcich ponúknutým možnostiam. Respondenti, ktorí vybrali možnosť „iné“ vo svojich odpovediach uviedli: v dvoch prípadoch predmet hudobnej náuky, teda povinný predmet skupinového vyučovania, v jednom prípade išlo o spevácky zbor a v ďalších dvoch prípadoch išlo o špeciálne predmety. Tie nás z uvedených odpovedí zaujímali najviac. Jedným z nich je „integrovateľný hudobný súbor“ a druhým „hudobná dielňa“. V prípade predmetu *hudobná dielňa* sme sa z dotazníka ďalej dozvedeli, že tento predmet funguje dva roky, z toho prvý rok ako oficiálny predmet -na ZUŠ A. Cígera v Kežmarku, a navštevujú ho žiaci s Downovým syndrómom a Detskou mozgovou obrnou. Respondentka tu tiež uviedla, že: „*Všetky deti navštevujúce Hudobnú dielňu (s prvkami muzikoterapie) majú aj individuálnu hodinu hry na klavíri. Účinkujú spoločne na triednych koncertoch so zdravými deťmi- čo pokladám za obrovský prínos pre všetkých...*“. O predmete *integrovateľný hudobný súbor* sme sa z dotazníka dozvedeli iba toľko, že sa uskutočňuje na ZUŠ J. Kowalského v Bratislave a navštevujú ho žiaci s poruchami autistického spektra, telesným a mentálnym postihnutím.

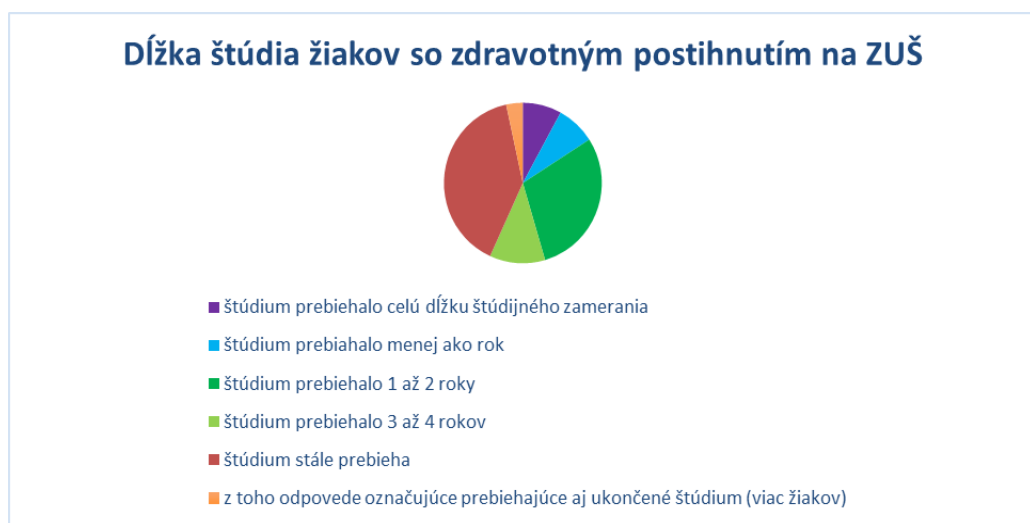
Sumárne výsledky našich dát z tejto položky v dotazníku znázorňuje graf 7, ktorý sme zostavili na základe údajov (zo Štatistickej ročenky školstva) pojednávajúcich o celkovom zastúpení jednotlivých študijných odborov ZUŠ k aktuálnemu školskému roku.

Graf 7. Zastúpenie študijných zameraní hudobného odboru podľa celkového počtu žiakov ZUŠ v SR

Z grafu 7 vyplýva, že najvýraznejší rozdiel medzi študijnými zameraniami volenými zdravotne postihnutými žiakmi je medzi dychovými a strunovými nástrojmi. Kým vo všeobecnosti predstavuje hra na strunových nástrojoch až štvrtinu z celkového zastúpenia a hra na dychových nástrojoch iba približne osminu, u jednotlivcov so zdravotným postihnutím je tento pomer opačný! Ostatné študijné zamerania sú približne rovnako zastúpené.

Okrem druhu zdravotného postihnutia a študijného zamerania sme u respondentov zisťovali aj dĺžku štúdia žiaka. Získané údaje sa pritom delili v závislosti od toho či išlo o už ukončené štúdium alebo ešte prebiehajúce štúdium. Príslušné výsledky mapuje graf 8 a tabuľka 7.

Graf 8. Dĺžka štúdia žiakov so zdravotným postihnutím na ZUŠ

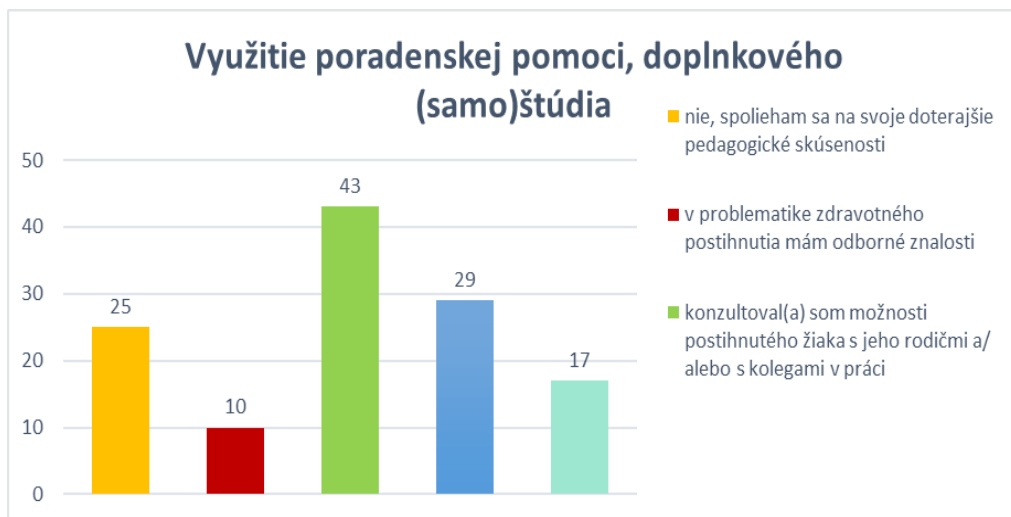
Tabuľka 7

Počet žiakov so zdravotným postihnutím vzhľadom k ich dĺžke prebiehajúceho a už ukončeného štúdia na ZUŠ

Dĺžka štúdia zdravotne postihnutého žiaka na ZUŠ	ukončené štúdium	prebiehajúce štúdium	spolu
menej ako rok	7	7	14
1 až 2 roky	26	10	36
3 až 4 rokov	10	12	22
celá dĺžka študijného zamerania	7	4 (+4+1+1+1)	18
žiakov spolu	50	40	90

V prípade údajov uvedených v zátvorkách pri prebiehajúcom štúdiu ide o štúdium presahujúce 4 roky i štandardnú dĺžku študijného zamerania. Konkrétne o 5, 8, 10 a 11 rokov, uvedených v zátvorkách presne v tomto poradí.

Poslednou otázkou nášho dotazníka pre respondenta, ktorý uviedol, že má alebo mal vo svojej pedagogickej praxi zdravotne postihnutého žiaka bolo, či využil nejakú formu poradenskej pomoci alebo doplnkového štúdia na to, aby sa o danom postihnutí žiaka, prípadne o možnostiach efektívnejšieho rozvoja jeho hudobných kompetencií dozvedel viac. V rámci tejto položky bolo k dispozícii na výber päť rôznych odpovedí a označených mohlo byť zároveň aj viac z nich. Možnosť označiť viac odpovedí súčasne využilo 32 respondentov, pričom počet súčasne označených odpovedí v jednom dotazníku bol dve, tri aj štyri.

Graf 9. Využitie poradenskej pomoci alebo doplnkového (samo)štúdia pre získanie informácií o zdravotnom postihnutí žiaka, resp. o možnostiach efektívnejšej práce s ním

Všetky údaje, ktoré sme dotazníkovou metódou zistili nad rámec našich otázok, pochádzajú od respondentov, ktorí sa rozhodli využiť priestor na konci dotazníka pre doplnenie a spresnenie svojich odpovedí, alebo pre akékoľvek pripomienky či vyjadrenie svojho názoru (k dotazníku samotnému alebo k predmetnej problematike). V niekoľkých prípadoch bol tento voľný priestor využitý aj na vyjadrenie podpory našej práce či prosby o pomoc resp. o poskytnutie informácií, ktoré by pomohli konkrétnej respondentke pri práci s jej postihnutým žiakom. Taktiež sa tu prejavil aj priamy záujem o celkové výsledky nášho výskumu.

ZÁVER A DISKUSIA

V rámci empirickej časti sa nám podarilo priniesť odpovede na každú z vopred stanovených výskumných otázok. Zistili sme, že najčastejšie sa zo zdravotných postihnutí vyskytuje na ZUŠ u žiakov mentálne postihnutie, potom telesné postihnutie a poruchy autistického spektra. Všetky ostatné druhy postihnutí sú síce tiež zastúpené, no vo výrazne menšej miere. U týchto žiakov sme zaznamenali, že výber ich študijných zameraní v rámci hudobného odboru sa od celkového zastúpenia jednotlivých študijných zameraní (v celoslovenskom merítku) líši iba v opačnom pomere voľby dychových a strunových nástrojov. Dychové nástroje si tu zdravotne postihnutí žiaci vyberajú podstatne častejšie.

Samotná dĺžka štúdia týchto žiakov je ovplyvnená viacerými faktormi a je rovnako individuálna ako u bežnej populácie žiakov. Výsledky priniesli údaje aj o dĺžke už ukončeného štúdia, aj o prebiehajúcom štúdiu. Vo väčšine prípadov už ukončeného štúdia sme zaznamenali silnú prevahu trvania v rozmedzí jeden až dva roky, pri ešte prebiehajúcom štúdiu boli výsledky rovnomernejšie rozložené, pričom s malou prevahou tu bola zastúpená skupina s trvaním tri až štyri roky. Ukázalo sa tiež, že rodičia nedodržiavajú vždy svoju povinnosť informovať učiteľov ZUŠ (od začiatku) o skutočnosti, že ich dieťa má zdravotné postihnutie. Dôvodom sú obavy z odmietnutia. Hoci sa takýchto prípadov v našom výskume objavilo menej ako prípadov, kedy rodičia vopred informovali učiteľa, jasne to ale poukazuje na skutočnosť, že učitelia na ZUŠ majú obavy pracovať so žiakom so špeciálnymi edukačnými potrebami. Netýka sa to všetkých, čo dokazuje aj početná skupina učiteľov ochotných dozvedieť sa viac o zdravotnom postihnutí žiaka, resp. o alternatívnych, iných postupoch a spôsoboch práce s ním, a tým skvalitňovať ich spoločné hodiny. K tomuto je však potrebné otvorené jednanie rodiča s učiteľom, aby učiteľ presne vedel, v čom spočíva ťažisko problémov konkrétneho žiaka. Ako najčastejšie formy snahy o zlepšenie spoločných hodín so zdravotne postihnutým žiakom uvádzali učitelia práve konzultácie s rodičmi žiaka a s kolegami v práci, a tiež vyhľadanie si informácií v odbornej literatúre či na internete. Možnosť využiť konzultáciu s odborníkom využilo iba málo respondentov. Veľmi kladne hodnotíme fungovanie troch „špeciálnych“ predmetov, na ktorých sa zúčastňujú žiaci so špeciálnymi edukačnými potrebami a zároveň by sme tak chceli poukázať na príklad a priestor, ktorý by mohli využiť aj ostatné ZUŠ, predovšetkým tie, ktoré už nejakí žiaci so špeciálnymi edukačnými potrebami navštevujú.

Skupina žiakov so špeciálnymi edukačnými potrebami tvorí na základných umeleckých školách menšinu, avšak jej prítomnosť nesmie zostávať bez povšimnutia odbornej verejnosti. Práca s týmito žiakmi si v mnohých prípadoch vyžaduje špecifický prístup a má také špecifiká, na ktoré bežne hudobný pedagóg nie je školený. Preto je otázkou, čo by aktuálnu situáciu mohlo zlepšiť a dostať viac do povedomia. Domnievame sa, že poskytnutie školení, prednášok alebo inej osvetovej činnosti na tému žiakov so špeciálnymi edukačnými potrebami, by výrazne pomohla prekonať obavy či strach učiteľov ZUŠ prijať takéhoto žiaka do svojej triedy, a zároveň by v prípade tých, ktorí už vo svojej triede zdravotne postihnutého žiaka majú, zabezpečovala aspoň čiastočne aj podpornú funkciu. Forma, akou by sa to všetko realizovalo, tak aby to bolo zaujímavé (i finančne) aj pre učiteľov, ktorí nikdy takýchto žiakov nemali, by mohla mať napríklad aj podobu ponuky v kontinuálnom vzdelávaní. Samozrejme, možností by tu bolo viac, no v prvom rade je potrebné, aby sa táto problematika rozpracovávala podrobnejšie, a hlavne aby sa dočkala aj praktických riešení.

Našimi odporúčaniami pre prax teda sú:

- Dôsledné dodržiavanie povinnosti rodičov informovať učiteľa ZUŠ o zdravotnom postihnutí svojho dieťaťa
- Zlepšenie vzájomnej komunikácie učiteľov, ktorí vyučujú žiaka so špeciálnymi edukačnými potrebami
- Podporovanie vzdelávania žiakov so špeciálnymi edukačnými potrebami na ZUŠ formou prednášok, školení či kontinuálneho vzdelávania pre učiteľov a prostredníctvom vytvárania špeciálnych predmetov pre nich (ak je to vzhľadom k postihnutiu potrebné)
- Ďalšie, bližšie spracovanie danej problematiky.

References

- Budová, T. (2018). *Hudobná edukácia žiakov so zdravotným postihnutím na základných umeleckých školách*. [Diplomová práca]. Univerzita Komenského v Bratislave, Pedagogická fakulta. [in Slovak].
- Harčariková, T. (2011). *Pedagogika Telesne postihnutých, chorých a zdravotne oslabených-Teoretické základy*. Bratislava: IRIS. [in Slovak].
- Kastelová, A., Lopúchová, J., Schmidtová, M., Tarcsiová, D. (2013). *Pedagogika zmyslovo postihnutých raného a predškolského veku*. Bratislava: IRIS. [in Slovak].
- Pedagogicko-organizačné pokyny na školský rok 2015/2016*. (2015). Bratislava. [Electronic resource]. Retrieved from <https://www.minedu.sk/pedagogicko-organizacne-pokyny-na-skolsky-rok-20152016/>. [in Slovak].
- Štátny pedagogický ústav v Bratislave. (2008). *Štátny vzdelávací program pre základné umelecké školy (ISCED 2B- Nižšie sekundárne umelecké vzdelanie)*. ŠPÚ 2008. [Electronic resource]. Retrieved from http://www.statpedu.sk/sites/default/files/dokumenty/statny-vzdelavaci-program/nizsie_sekundarne_umelecke_vzdelanie_2b.pdf. [in Slovak].
- Štátny pedagogický ústav v Bratislave. (2015). *Povinné materiálne-technické a priestorové zabezpečenie výchovno-vzdelávacieho procesu v základnej umeleckej škole*. [Samostatná príloha Štátneho vzdelávacieho programu pre základné umelecké školy]. [Electronic resource]. Retrieved from <https://www.minedu.sk/data/att/7423.pdf>, <https://www.minedu.sk/data/att/8500.pdf>. [in Slovak].
- Štátny pedagogický ústav v Bratislave. (2015). *Štátny vzdelávací program pre základné umelecké školy*. č.2015-6346/5841:1-10A0. [Electronic resource]. Retrieved from <https://www.minedu.sk/inovovany-svp-pre-zakladne-umelecke-skoly-2-dodatok/>; <https://www.minedu.sk/data/att/7409.pdf>, <https://www.minedu.sk/data/att/8501.pdf>. [in Slovak].
- Štátny pedagogický ústav v Bratislave. (2015). *Vzdelávacie štandardy pre jednotlivé umelecké odbory ZUŠ*. [Samostatná príloha Štátneho vzdelávacieho programu pre základné umelecké školy]. [Electronic resource]. Retrieved from <https://www.minedu.sk/data/att/7422.pdf>. [in Slovak].
- Štátny pedagogický ústav v Bratislave. (2016). *Rámcové učebné plány Štátneho vzdelávacieho programu základnej umeleckej školy*. [Samostatná príloha Štátneho vzdelávacieho programu pre základné umelecké školy]. [Electronic resource]. Retrieved from <https://www.minedu.sk/data/att/7421.pdf>, <https://www.minedu.sk/data/att/9377.pdf>, <https://www.minedu.sk/data/att/8499.pdf>. [in Slovak].
- Vančová, A. (2005). *Základy pedagogiky mentálne postihnutých*. Bratislava: Sapiientia. [in Slovak].
- Vančová, A. a kolektív. (2010). *Edukácia mentálne postihnutých, špeciálne metodiky predmetov špeciálnej základnej školy*. Bratislava: Iris. [in Slovak].
- Zákon č. 245/2008 Z. z. , Zákon o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov. [Electronic resource]. Retrieved from <http://www.zakonypreludi.sk/zz/2008-245> . [in Slovak].
- Zákon č. 317/2009 Z. z. , Zákon o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov. [Electronic resource]. Retrieved from <http://www.zakonypreludi.sk/zz/2009-317>. [in Slovak].